

آسیب‌های پیش روی فرهنگ ایثار و شهادت و راهکارهای صیانت از آن‌ها از منظر مقام معظم رهبری

سعید قربانی*

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۹/۹

تاریخ تأیید مقاله: ۹۴/۱۱/۲۸

چکیده

ایثار و شهادت، دو محور اساسی در فرهنگ اسلامی و این فرهنگ، باعث بقای اسلام و نظام اسلامی است. بر اساس این دو محور است که اسلام روی پایه‌های خود ایستاده و در قبال هر طوفانی ایستادگی می‌کند. با نگاهی اجمالی به تاریخ ملل، درمی‌یابیم که چنانچه ملتی از فرهنگ ایثار و شهادت برخوردار بوده، پیروز و سربلند باقی مانده است. اما برای اینکه جامعه در مسیر دائمی ایثار و شهادت قرار بگیرد و به‌عبارتی؛ برای اینکه فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه پایدار باشد و دچار آفت نشود، باید به شناسایی آسیب‌ها و صیانت از آنها پرداخت. هدف پژوهش حاضر این است که با استفاده از روش تحلیل اسنادی، آسیب‌های پیش روی فرهنگ ایثار و شهادت را با استناد به بیانات مقام معظم رهبری شناسایی کند و سپس با ارائه راهکارهایی، درصد صیانت از این آسیب‌ها برآید تا فرهنگ ناب ایثار و شهادت از آسیب‌ها مصون بماند و تقویت شود. سؤال پژوهش این است که آسیب‌های پیش روی فرهنگ ایثار و شهادت از منظر مقام معظم رهبری کدامند و راهکارهای صیانت از آنها به چه صورتی می‌تواند باشد؟

واژگان کلیدی: شهادت، شهید، ایثار، آیت‌الله خامنه‌ای، آسیب‌ها و راهکارها، اصول دین.

الف) مقدمه

ایثار و شهادت، از مهم‌ترین و اساسی‌ترین محورهای پایداری و بقای اسلامند و به نوعی آنچه باعث بقای اسلام و نظام اسلامی است، فرهنگ ایثار و شهادت است. این فرهنگ، برگرفته از فرهنگ عاشورا بوده که ما باید به آن توجه ویژه‌ای داشته باشیم. توجه به فرهنگ ایثار و شهادت، راز بیمه شدن کشور در برابر دشمنان است. جامعه امروز، نیازمند گسترش فرهنگ ایثار و شهادت است و در این زمینه، همه متصدیان وظیفه مهمی را بر عهده دارند. (صفری، ۱۳۸۹: ۱۰۱)

فرهنگ جهاد و شهادت و ایثار، محرک اصلی و ضامن تثبیت و گسترش اسلام در جزیره‌العرب و گسترش آن در ممالک همجوار بود. هر چند این روحیه در استقرار حکومت حق امیرالمؤمنین(ع)، نخست کارگر افتاد؛ اما در نهایت، جدایی از فرهنگ جهاد و شهادت و ایثار، آن جامعه را به خواری و ذلت حکومت بنی‌امیه مبتلا ساخت. بعد از این مرحله باید به عاشورا و امام حسین(ع) اشاره کرد که نماد و تجسم واقعی از فرهنگ ایثار و شهادت است. امام حسین(ع)، جهاد و شهادت را به عنوان آخرین مرحله امر به معروف و نهی از منکر در برابر حکومت فاسد برگزید. آنچه سبب عزت و افتخار اسلام و جامعه اسلامی پس از ذلت و حقارت بنی‌امیه شد، شیدایی و بی‌قراری امام حسین(ع) و اصحابش به شهادت بود. در دوره معاصر هم امام خمینی(ره) پس از قرن‌ها تحجر و انحراف، جهاد و شهادت و ایثار حسینی را احیا کرد و در برابر قدرت پهلوی، به عنوان آخرین راه‌حل به کار بست که نتیجه آن، به‌زانو درآمدن حکومت پهلوی و شکل‌گیری حکومتی اسلامی با محوریت ولایت‌فقیه شد (ایزدی، ۱۳۸۲: ۱۱۷). اما باید این موضوع را مد نظر قرار داد که فرهنگ ایثار و شهادت هر لحظه در معرض آسیب است و آفت‌هایی این فرهنگ ناب را تهدید و به نوعی جامعه را از فرهنگ ایثار و شهادت دور می‌کنند. مهم‌ترین عوامل بازدارنده برای شکل‌گیری فرهنگ شهادت و ایثار عبارتند از: خودبینی، خودشیفتگی، غرور، رفاه‌زدگی و تجمل‌گرایی مسئولان، محبت دنیا، تبعیض، عدم انطباق حرف و عمل، ریا، حسادت، غیبت، بدگویی، سوءظن بیجا، سستی در امر به معروف و نهی از منکر، تندخویی، آزار دیگران، دوری از ارزش‌های اسلامی و مسائلی از این قبیل، که زمینه رخت برپستن تدریجی فرهنگ ایثار و شهادت را از جامعه فراهم و در نتیجه، جامعه را با انواع آسیب‌ها و آفت‌ها، چه از ناحیه داخلی و چه از ابعاد خارجی

روبه‌رو می‌کنند. برای جلوگیری از روبه‌رو شدن جامعه با این وضعیت، باید عکس این عملکردهای منفی در جامعه پیاده شود و جامعه به مؤلفه‌های مثبتی که اسلام بر آنها تأکید کرده، توجه کند تا فرهنگ ایثار و شهادت برای همیشه در جامعه شعله‌ور بماند. در پژوهش حاضر سعی نویسنده بر این است که با استفاده از روش تحلیل اسنادی و استناد به بیانات مقام معظم رهبری، نخست مفهوم ایثار و شهادت و آثار آن را بررسی کند و پس از آن به آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت بپردازد تا با مشخص شدن آسیب‌ها، ضمن تجویز و کاربست راهکارهایی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری، فرهنگ ناب ایثار و شهادت تقویت شده، برای همیشه در جامعه پایدار و ماندگار بماند.

ب) پیشینه پژوهش

در رابطه با پیشینه این پژوهش، مقاله‌ای که به این صورت کار شده باشد، رؤیت نشد؛ ولی در رابطه با پیشینه کلی موضوعی می‌توان به پژوهش‌های ذیل اشاره کرد: عرفانی و صفایی (۱۳۸۹) در مقاله «موانع و راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه»، رویکردی کلی از آسیب‌ها را مطرح و در لابه‌لای بحث به آسیب‌ها هم اشاره کرده‌اند. در پژوهش فروغی جهرمی (۱۳۸۸) با عنوان «نگاهی به فرهنگ شهادت»، به صورت اجمالی به مبحث شهادت پرداخته شده و همه مباحث شهادت را بررسی کرده و البته در لابه‌لای آن، به بحث آسیب‌ها هم به صورت غیر مستقیم اشاره شده است. در مقاله فهیمی (۱۳۸۷) با عنوان «فرهنگ ایثار و شهادت و شاخص‌های آن»، نویسنده شاخص‌های ایثار و شهادت را بررسی کرده و در لابه‌لای مباحث هم به نوعی نگاه آسیب‌شناسانه به مسائل داشته است. ایزدی (۱۳۸۲) در مقاله‌ای با عنوان «عزت و افتخار حسینی در پرتو جهاد و شهادت»، ایثار و شهادت را عزت‌آفرین دانسته است که در واقع؛ این یکی از مهم‌ترین آثاری است که فرهنگ ایثار و شهادت از خود بر جا می‌گذارد و در پژوهش حاضر نیز به آن اشاره شده است. هاشمی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت»، راه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت که به نوعی همان راهکارهای مقابله با آسیب‌هاست، اشاره و چند مورد از آنها راهکارها را بررسی کرده است.

مقالات دیگری هم در رابطه با فرهنگ ایثار و شهادت نگاشته شده که بیشتر حالت

همایش محوری دارند؛ اما نویسنده در این پژوهش، ضمن ارائه مدلی محقق‌ساخته، به بررسی آثار فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه پرداخته، آسیب‌های محتمل این فرهنگ ناب را به صورت گسترده با تمرکز بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی بررسی و در پایان، راهکارهای ایستادگی در برابر آنها را مبتنی بر رهنمودهای مقام معظم رهبری تجزیه و تحلیل کرده است.

ج) مدل نظری پژوهش:

مدل محقق ساخته در تناسب با فرهنگ ایثار و شهادت

هر مکتب و آیینی و هر ملت و قومی دارای فرهنگ ویژه‌ای است که بدون فهم الفبای آن فرهنگ، درک و تفسیر و تبیین برنامه و قوانین مکاتب و ملل میسر نیست. هر فرهنگی برخاسته از جهان‌بینی خاصی است که الگوها و تشخیص‌ها و مبناها و برداشت‌ها و ادراک‌هایش در رابطه با آن جهان‌بینی تحلیل و جمع‌بندی می‌شود؛ یعنی همه اینها بر اساس هویت و خواستگاه و هدف کلی آن جهان‌بینی خواهد بود (هاشمی نجف‌آبادی، ۱۳۸۸: ۱۳). در رابطه با فرهنگ اسلامی هم وضع به همین صورت است؛ یعنی ارزش‌های مطرح در جامعه اسلامی، برخاسته از فرهنگ اسلامی است؛ برای مثال، ایثار و شهادت از طریق ارزش‌های اسلامی مستقر در جامعه شکل می‌گیرند و تا زمانی که ارزش‌ها و محورهای اسلامی در جامعه حاکم نباشد، نمی‌توان انتظار شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت را در جامعه داشت.

زمینه‌های شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت که یکی از ابعاد اصلی جهاد و مبارزه علیه باطل است، به صدر اسلام برمی‌گردد. اما این فرهنگ در زمان‌های مختلف فراز و فرودهایی داشته است. اگر ابتدای شکل‌گیری آن را آغاز درخشش اسلام در نظر بگیریم، بعد از یک فراز طی غزوات پیامبر (ص) و بعد از آن نبردهای حضرت علی (ع)، با فرودی کوتاه‌مدت مواجه شد. اما نقطه اوج و تاریخی‌ترین لحظات این فرهنگ ناب، عاشورای سال ۶۱ هجری است که در واقع؛ به این فرهنگ رسمیت بخشید و آن را نهادینه کرد و تا امروز و پس از این ادامه‌دار ساخت (غفاری هاشجین و افضلیان، ۱۳۹۰: ۱۵). مؤلفه‌ها و شاخص‌های شکل‌گرفته در اسلام، در اوایل توسط پیغمبر خاتم (ص) گسترش داده شد، ولی در سال ۶۱ هجری و در زمان امام حسین (ع) این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در حالت کم‌رنگ شدن بودند که با ایثار و فداکاری آن حضرت؛ از انحرافات جلوگیری به عمل آمد. وقتی در این

بحث ایثار و شهادت مطرح می‌شود، منظور فرهنگ سیاسی تشیع با محوریت شهادت اباعبدالله الحسین(ع) است. جامعه امروز نیازمند گسترش فرهنگ ایثار و شهادت است. آنچه باعث بقای اسلام و نظام اسلامی است، فرهنگ ایثار و شهادت است. شهادت به معنای کشته شدن در راه خداوند، در دین و فرهنگ اسلامی، به‌ویژه فرهنگ شیعه، جایگاه بلندی دارد و این فرهنگ، برگرفته از فرهنگ عاشورا است که باید به آن توجه گسترده‌ای شود. (صفری، ۱۳۸۹: ۱۰۱)

با این وصف، برای اینکه فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه شکل بگیرد، نیاز به مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی است که از ارزش‌های اسلامی و فرهنگ سیاسی تشیع برگرفته می‌شود. بیشتر این ارزش‌ها از سه مینا در اسلام تحت عنوان توحید، معاد و عدل حاصل می‌شود؛ یعنی فردی که از جان خود گذشت می‌کند تا جامعه به ایده‌آل برسد، بیشتر از این سه مینا سرچشمه گرفته است. در واقع؛ فرد با اعتقاد به وحدانیت خدا و با توجه به اعتماد و باوری که به وعده‌های الهی دارد و از طرفی، با توجه به اعتقادی که به معاد و بازگشت مردگان و زنده شدن آنها و مقام شهید و جانبازی و همانند آن دارد، خود را مقید به عملی کردن این فریضه می‌داند و وقتی این امر و این نوع دیدگاه در جامعه عملی شود، شاهد شکل‌گیری فرهنگی ناب در جامعه تحت عنوان فرهنگ ایثار و شهادت خواهیم بود. پس فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه را می‌توان با محوریت توحید و معاد و عدل ترسیم کرد و نشان داد که این سه محور از خود مؤلفه‌هایی را در جامعه تزریق می‌کنند تحت عنوان «مؤلفه‌های اسلامی» که در صورت توجه و پذیرش عمومی آنها، در جامعه فرهنگی به بار خواهد آمد که نام آن «فرهنگ ایثار و شهادت» است.

موضوع بعدی اینکه، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، بدون ایدئولوژی مشروعیت‌بخش، غیر ممکن است و نقش ایدئولوژی‌ها در اشاعه آن، زمانی بیشتر آشکار می‌شود که سخن از نهادینه‌سازی این فرهنگ می‌شود. مطابق با ایدئولوژی اسلامی، اوج تجلی رفتار ایثارگرایانه جایی است که انسان از عزیزترین سرمایه خود که جانش است؛ مثل امام حسین(ع) که جان و مال و خانواده خود را در راه اسلام گذاشت و در آخر، با شهادتش مؤلفه‌های اسلامی را در جامعه جانی تازه بخشید. (هاشمی، ۱۳۸۹: ۲۱۹)

بر این اساس، نویسنده سه محور اصول دین، تحت عنوان توحید، عدل و معاد را در نظر می‌گیرد که شکل‌دهنده مؤلفه‌های اسلامی‌اند که این مؤلفه‌ها باعث شکل‌گیری

فرهنگ‌هایی چون فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه می‌شوند. شاید برای خواننده این تصور پیش آید که چرا نویسنده فقط سه اصل از اصول دین را در رابطه با شکل‌گیری فرهنگ ایثار و شهادت بررسی کرده و به دو اصل امامت و نبوت، نپرداخته است! جواب اینکه، سه اصل مذکور، عوامل شکل‌دهنده فرهنگ ایثار و شهادتند؛ در حالی که دو اصل نبوت و امامت، اصول گسترش‌دهنده این فرهنگ در جامعه به شمار می‌روند. اصل توحید در شکل‌گیری مؤلفه‌هایی چون خدامحوری و شاخص‌های آن نقش اساسی دارد و به عبارتی؛ با استناد به این مؤلفه است که عمده مؤلفه‌ها شکل می‌گیرد. در رابطه با اصل معاد هم وضع به همین شکل است؛ یعنی با توجه به آخرت‌گرایی و زندگی پس از مرگ است که ایثار و شهادت مفهوم پیدا می‌کند. مؤلفه‌هایی چون: عدم تعلق به دنیا، عمل صالح و مواردی از این قبیل، از اصل معاد حاصل می‌شود. اصل عدل نیز محور و اساس حکومت شیعه است؛ مثل حکومت امام علی(ع) که عدالت را در رأس امور قرار می‌داد. بدون وجود چنین اصلی نباید انتظار داشت که فرهنگ ناب ایثار و شهادت در جامعه شکل گیرد که مؤلفه‌های عزت نفس و مبارزه با ظلم، به نوعی حاصل از آن است. بنابر این، مجموع این سه اصل باعث شکل‌گیری مؤلفه‌های فرهنگ ایثار و شهادت و در نهایت، استقرار فرهنگ ناب ایثار و شهادت می‌شود. البته در مواردی به دلایل مختلف، ممکن است از طریق جامعه یا عوامل دیگر، در اصول دین تحریفاتی مطرح شود و جامعه نیز در مسیر انحرافات قرار گیرد. در این صورت، مؤلفه‌های نابی که از مبداء ناب حاصل شده، دچار تحریف شده و در نتیجه، فرهنگ ایثار و شهادت کم‌رنگ می‌شود و با گسترش این تحریفات، ممکن است زمینه برای محو این فرهنگ به وجود آید. اینجاست که مردم و مسئولان باید آگاه باشند و با هر نوع انحراف و ارزش‌های ضد اسلامی مقابله کنند تا فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه دچار آسیب و انحراف نشود.

هدف پژوهش حاضر، شناسایی و ارائه راهکار برای رفع آسیب‌ها و آفت‌هایی است که ممکن است فرهنگ ناب آثار و شهادت را تهدید کند. این موضوع را هم باید در نظر گرفت که آسیب زمانی شکل می‌گیرد که مؤلفه‌های شکل‌گیری از سه اصل مطرح‌شده، تحریف شوند؛ برای مثال، یکی از مؤلفه‌های خروجی از اصول مطرح‌شده، دوری از ذلت است؛ ولی در صورت انحراف جامعه، در مسیری عکس قرار می‌گیرد و تن به ذلت می‌دهد. در مواردی از این قبیل باید منتظر آسیب بود، لذا جامعه باید پیش‌بینی کند

است. وولف^۱ در مورد نحوه استفاده از اسناد و مدارک می‌گوید: نباید واقعیت منعکس در اسناد را بر خلاف مصاحبه که نشانگر نگرش ذهنی و شخصی است، واقعیتی عینی به حساب آورد. اسناد و مدارک، روایت خاصی از واقعیت را که به منظور خاصی بر ساخته شده است، بازگو می‌کنند. دشوارتر از آنها برای تأیید و اعتبار بخشیدن به مصاحبه استفاده کرد (فلیک، ۱۳۸۷: ۲۷۹). پریور^۲ تعریف پویا و کاربردی تری ارائه کرده است: اگر قصد داریم به ماهیت اسناد پی ببریم، باید از اینکه آنها را مصنوعات ثابت، ایستا و از پیش تعریف شده بدانیم، دست برداریم. در عوض باید آنها را بر اساس میدان‌ها، چارچوب‌ها و شبکه‌های کنش مد نظر قرار دهیم. در حقیقت، منزلت «سند» قائل شدن برای پدیده‌ها، دقیقاً به شیوه‌ای بستگی دارد که طی آن این اشیا در میدان‌های کنش جای می‌گیرند. اسناد تنها بر اساس این میدان‌ها قابل تعریفند.

اسکات^۳ چهار معیار اصالت، اعتبار، نمایان بودن و معنا را برای داوری کیفیت اسناد معرفی می‌کند. در معیار نخست به این سؤال می‌پردازد که مدرک مورد نظر دست‌اول است یا دست‌دوم. در معیار دوم می‌خواهد به این سؤال جواب دهد که آیا سند عاری از خطا و تحریف است. در معیار سوم به این می‌پردازد که آیا سند، نمونه بارزی از سندهای شبیه به خود است یا خیر و اگر خیر، آیا میزان تفاوت آن مشخص شده است؟ در معیار آخر نیز این سؤال را مطرح می‌کند که آیا سند، روشن و قابل فهم است. (همان: ۲۷۸)

هـ) مفهوم شهادت

شهید، جمع آن شهدا؛ در لغت به معنی گواه و در اصطلاح به کسی اطلاق می‌شود که در راه خدا کشته شود (ولوی، ۱۳۷۸: ۹). شهادت به معنای کشته شدن در راه خداوند، در دین و فرهنگ اسلامی جایگاهی رفیع دارد. شهادت، معیاری است که بیشتر ارزش‌ها و اعمال صالح با آن سنجیده می‌شوند و به تعبیر حضرت امام (ره)، شهادت در نظام ارزشی اسلام بالاترین مرحله کمال انسان است (ادیبی، ۱۳۹۰: ۱۲۸). در اسلام، کشته شدن آگاهانه و انتخاب‌گرایانه در راه آرمانی مقدس و پاک، که به تعبیر قرآن کریم «فی سبیل‌الله» نامیده می‌شود، شهادت نام دارد و کسی که به چنین مقامی دست می‌یابد، شهید است.

1. Wolf.
2. Pryor.
3. Scot.

البته پذیرفتن مرگ، هنگامی ارزشمند است و قداست دارد که از سوئی آگاهانه باشد و از سوی دیگر، رضایت و خشنودی خداوند را در پی داشته باشد. (نیری و خیراندیش، ۱۳۸۴: ۲۱)

مقام معظم رهبری در تعریف شهادت می‌فرماید: «هر آنچه مربوط به وجود نورانی شهید است، شگفتی است. انگیزه او برای حرکت به سمت جهاد - که در دنیای مادی و در میان این همه انگیزه رنگارنگ جذاب، یک جوانی برخیزد، قیام لله کند و به سمت میدان مجاهدت حرکت بکند - این خود یک شگفتی است. پس از آن، تلاش او، در معرض خطر قرار دادن خود در میدان‌های نبرد، کارهای برجسته او در میدان‌ها، شجاعت‌ها و شهامت‌هایی که هر سطری از آن می‌تواند یک سرمشق ماندگار و نورانی باشد هم یک شگفتی است. و پس از آن رسیدن به شوق وافر و کنار رفتن پرده‌ها و حجاب‌های مادی و دیدن چهره معشوق و محبوب - که در حرکات شهدا، در حرف‌های شهدا و در روزهای نزدیک به شهادت، همیشه جلوه‌گر بود و نقل‌های فراوانی در این زمینه هست - این هم یکی از شگفتی‌هاست». (بیانات رهبری، ۸۷/۲/۱۳)

و) مفهوم ایثار

ایثار به معنای بذل، گذشت کردن از حق خود برای دیگران و نفع دیگران را بر خود ترجیح دادن است (عرفانی و صفایی، ۱۳۸۹: ۱۵). به معنای برگزیدن، غرض دیگران را بر غرض خود مقدم داشتن و مانند آن است. به عبارتی؛ به معنای از خود گذشتی و ترجیح و برتری دادن به آنچه مطلوب دیگران است و در اصطلاح، عبارت است از: بخشش مال به کسی، باوجود نیاز به آن. (فهیمی، ۱۳۸۷: ۵۴۲)

مقام معظم رهبری در تعریف ایثار می‌فرماید: «بر اساس مبانی دینی، هیچ ارزشی بالاتر از این نیست که انسان به اراده و اختیار خود، هستی و جان خویش را فدای آرمانهای بزرگ الهی کند و از همین روست که در معیار الهی و دیدگاه دینی و قرآنی، شهادت معنا و مفهوم فاخری دارد». (بیانات رهبری، ۷۷/۷/۵)

ز) آثار ایثار و شهادت

ایثار و شهادت در جامعه، از بعد مادی و معنوی، آثاری را در جامعه بر جای می‌گذارد و جامعه را مصون نگه می‌دارد. در این قسمت، به بیان برخی از آنها با توجه به بیانات

مقام معظم رهبری می‌پردازیم:

۱. نشاط

یکی از آثار فرهنگ ایثار و شهادت، به وجود آمدن نشاط و شادابی در جامعه است که مقام معظم رهبری هم بر آن تأکید فرموده‌اند: «از آثار این حادثه، نشاط معنوی و ابتهاج معنوی مردم بود. از آثار این حادثه، نشان دادن قدرت و قوت و رسوخ انقلاب در اعماق جامعه بود». (بیانات رهبری، ۹۴/۴/۶)

۲. شکست استکبار

یکی از مهم‌ترین آثار فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه این است که نظام استکباری را با شکست و ناتوانی روبه‌رو می‌کند. مقام معظم رهبری در رابطه با نقش فرهنگ ایثار و شهادت در شکست نظام استکباری می‌فرمایند: «استکبار در همهٔ حمله‌ها و یورش‌های وحشیانهٔ خود علیه ایران اسلامی شکست خورده است و باز هم شکست خواهد خورد و ترندهای گوناگون قدرت‌های شیطانی، از جمله: محاصرهٔ اقتصادی، فشارهای تبلیغاتی، تهمت‌های بی‌اساس، تلاش برای ایجاد اختلاف میان ملت و ضربه زدن به باورهای مردم، بی‌نتیجه خواهد ماند و این‌همه مرهون خون شهیدان و تأثیر والای شهادت بر سیادت و سعادت یک ملت است». (بیانات رهبری، ۷۷/۷/۵)

۳. درس استقامت و مقاومت

یکی دیگر از آثاری که از شهدا برای ما به ارث مانده، درس استقامت و مقاومت است. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «فقط با ایستادگی و مقاومت است که یک ملت می‌تواند روی پای خود بایستد، حق انسانی خود را به دست آورد و زندگی افتخارآمیزی را که برای او، هم دنیا و هم آخرت است، کسب کند». (بیانات رهبری، ۷۶/۵/۲۹)

۴. باور به وعدهٔ الهی

از دیگر آثاری که از این فرهنگ ناب در جامعه به وجود می‌آید و به نوعی آثار دیگر را هم در پی دارد، موضوع باور به وعدهٔ الهی است که مقام معظم رهبری هم به آن تأکید کرده و می‌فرمایند: «من به شما و همهٔ جوانان عرض می‌کنم که وعدهٔ خدا را باور کنید. وعدهٔ الهی این است که اگر اهل حق پای حق خودشان بایستند، حق پیروز خواهد شد». (بیانات رهبری، ۷۶/۵/۲۹)

۵. آشنایی انسان‌ها با خدا

از دیگر آثاری که از فرهنگ شهدا برای ما به یادگار مانده و جامعه با آن، رنگ و بوی

خدایی می‌گیرد، بحث آشنایی انسان‌ها با خداست، که شهدا با عشق‌بازی خود در راه اسلام، این ودیعه را به یادگار گذاشته‌اند. مقام معظم رهبری هم در سخنرانی‌های خود بر این امر مهم تأکید کرده، می‌فرمایند: «آن که برای خدا می‌گفت و برای خدا عمل می‌کرد و برای خدا می‌زیست و انسان‌ها را با گفتار و عمل، با خدا آشنا می‌کرد» (بیانات رهبری، ۶۸/۱۱/۱۹)

۶. درخشانی اسلام

از مهم‌ترین و اساسی‌ترین و به نوعی پایه‌ای‌ترین آثاری که از شهادت و شهدا در جامعه بر جا مانده، مبحث درخشانی اسلام است. شهدا با اهدای خون و جان خود، اسلام را دوباره در جامعه ماندگار کردند و از رخنه دشمن برای خاموشی این چراغ پرفروغ جلوگیری کردند و الان که این همه عظمت اسلام مطرح است و ایران اسلامی به این ابهت با محوریت اسلامی رسیده به برکت خون شهداست، مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «امروز به برکت وجود و عمر مبارک امام خمینی و شهدا، اسلام روزبه‌روز درخشان‌تر می‌شود و ابر غلیظ تحریف‌ها و جهالت‌ها و فتنه‌ها ناپایدارتر و ضعیف‌تر می‌شود» (بیانات رهبری، ۶۸/۱۱/۱۹)

ح) آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت

موضوع دیگری که هست اینکه، فرهنگ ناب ایثار و شهادت ممکن است بنا به دلایلی که در ادامه به آنها اشاره می‌شود، دچار آسیب شود و در نتیجه، آثار پیش‌گفته را با انحراف روبه‌رو کند.

فرهنگ ایثار و شهادت، ارمغانی بارز و به جا مانده از رشادت‌های ایثارگران و جانفشانی شهدا است. لذا حفظ و ترویج این فرهنگ نه تنها یک وظیفه دینی، بلکه ضامن امنیت ملی است. نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت موجب پویایی جامعه و حراست

از آرمان‌های انقلاب و ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی است (عرفانی و صفایی، ۱۳۸۹: ۱۲). به منظور جلوگیری از آسیب‌دیدگی فرهنگ ایثار و شهادت، آسیب‌های محتمل در طی این فرایند را از منظر مقام معظم رهبری بررسی می‌کنیم تا از این فرهنگ اصیل صیانت شود. این آسیب‌ها به شرح ذیلند:

۱. سست عنصری

یکی از آسیب‌های متوجه فرهنگ ایثار و شهادت این است که ما سست‌عنصر باشیم و در بسیاری موارد مربوط به این فرهنگ اهمال و سستی کنیم. در اینجا است که باید منتظر حادثه بود؛ به همین خاطر، مقام معظم رهبری در بیانات خود در رابطه با این آسیب می‌فرماید: «ما از سست‌عنصری به جایی نمی‌رسیم. ما از تسلیم شدن در برابر زورگویی در مسابقهٔ میان ملت‌ها هیچ رتبه‌ای را کسب نمی‌کنیم». (بیانات رهبری، ۸۸/۲/۲۲)

۲. راه و بی‌راه

مقام معظم رهبری در رابطه با این نوع از آسیب می‌فرماید: «دشمن می‌فهمد چه کار می‌کند؛ آن کسانی که سعی می‌کنند نام ایثارگری، نام جهاد، نام شهادت، نام صبر و پایداری را در کشور ما از ذهن‌ها ببرند، اینها به دشمن ملت ایران خدمت می‌کنند. آن کسانی که یاد شهیدان را گرامی می‌دارند، اینها هستند که به ملت ایران خدمت می‌کنند. همین روحیهٔ صبر شهیدان عزیز شماسست که توانسته است این ملت را پیش ببرد». (بیانات رهبری، ۸۳/۴/۱۶)

۳. غفلت

آسیب جدی دیگری که فرهنگ ایثار و شهادت را تهدید می‌کند، مسئلهٔ غفلت است. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «مسئلهٔ شهید و ایثارگری، کهنه شدنی نیست؛ این، موتور حرکت جامعه است؛ بعضی‌ها از این نکته غفلت می‌کنند». (بیانات رهبری، ۸۳/۴/۱۶)

۴. دنیادوستی

مهم‌ترین ویژگی مجاهد فی سبیل‌الله، قطع تعلق از دنیا و مطامع دنیوی است. اگر کسی دل در گرو دنیا داشته باشد، هرگز افتخار پیوستن به صفوف مجاهدان را نمی‌یابد؛ اگر هم در ظاهر وارد این سپاه شود، اهل استقامت، پایمردی، امیدواری و امیدبخشی نخواهد بود (فروغی جهرمی، ۱۳۸۸: ۱۴۴). به همین خاطر، قرآن کریم (مجاهدان فی سبیل‌الله) را انسان‌هایی می‌داند که از مهم‌ترین سرمایه‌های دنیایی؛ یعنی جان و مال خود در راه خدا گذشته، آن را با حیات آخرت و رضای الهی و حیات جاودانی معامله کردند: «فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ

الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ» (نساء: ۷۴)؛ آنها که زندگی دنیا را به آخرت فروخته‌اند، باید در راه خدا پیکار کنند. یا: «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ» (توبه: ۱۱۱)؛ در حقیقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را خرید به (بهای) اینکه بهشت برای آنان باشد.

۵. از بین رفتن اراده اسلامی

آسیب دیگری که در جامعه باید به آن توجه کرد این است که اراده اسلامی در جامعه رخت بر بندد و اراده دیگری با مبانی و اصول دیگری جایگزین آن شود و اینجا باز زنگ خطر برای فرهنگ ایثار و شهادت که برگرفته از ارزش‌های اسلامی است، به صدا درمی‌آید. مقام معظم رهبری در رابطه با این‌گونه از آسیب‌ها می‌فرماید: «بدیهی است شما وقتی در مقابل یک دشمنی قرار بگیرید، اراده قوی داشته باشید، اسلحه کارآمد داشته باشید، دشمن این را نمی‌پسندد؛ می‌خواهد اراده شما را، از شما بگیرد و شما را تضعیف کند؛ اسلحه را از دستتان بگیرد. دشمنان ایران و ایرانی می‌دانند که مایه ایستادگی و اقتدار این ملت و اراده مستحکم او، همین ایمان اسلامی او بود؛ می‌خواهد این را از او بگیرند». (بیانات رهبری، ۸۸/۴/۳)

۶. مجاهدت را تمام دانستن

مقام معظم رهبری در رابطه با این آسیب می‌فرماید: «ملت ما، جوانان ما، زن و مرد ما نباید احساس کنند که دوران مجاهدت به پایان رسید، خطری ما را تهدید نمی‌کند. ممکن است خطر نظامی ما را تهدید نکند، همین‌جور هم هست. امروز ملت ایران به آن رتبه‌ای از اقتدار رسیده که خطرپذیری دشمنان خود را بسیار بالا برده، جرئت نمی‌کنند به این ملت تهاجم نظامی کنند؛ می‌دانند سرکوب خواهند شد؛ می‌دانند که این ملت مقاوم است. بنابر این، خطر تهاجم نظامی بسیار پایین است؛ اما تهاجم فقط تهاجم نظامی نیست. دشمن به آن نقاطی متوجه می‌شود که پشتوانه استقامت ملی ماست. دشمن، وحدت ملی و ایمان عمیق دینی را هدف قرار می‌دهد. دشمن روحیه صبر و استقامت مردان و زنان ما را هدف قرار می‌دهد؛ این تهاجم از تهاجم نظامی خطرناک‌تر است». (بیانات رهبری، ۸۸/۲/۲۲)

۷. کم‌ارزش نشان دادن شهادت از سوی دشمن

یکی از ترفندهای دشمن برای نفوذ در فرهنگ ایثار و شهادت، این است که شهادت را در چشم مردم شهادت‌طلب کم‌ارزش نشان دهد. مقام معظم رهبری در رابطه با این نوع از آسیب می‌فرماید: «شهادت را به عنوان یک عمل ساده‌لوحانه معرفی کردند، که خود برترین ارزش‌هایی است که جهاد به دنبال دارد. جهاد وقتی می‌تواند اثر خودش

را به‌طور کامل نشان دهد که با دل نهادن به شهادت همراه باشد». (بیانات رهبری، ۸۴/۶/۲)

۸. نگاه منفی

مقام معظم رهبری در رابطه با این آسیب می‌فرماید: «اینکه می‌بینید بعضی با سخن، قلم و حرکات خود، نگاهی به ایثار و شهادت می‌اندازند که آن نگاه منفی و ناسپاسانه است، بر اثر غفلت آنهاست؛ نمی‌فهمند پاسداری از حرمت شهیدان و ایثارگران چقدر برای یک جامعه و ملت و کشور دارای اهمیت است». (بیانات رهبری، ۸۳/۴/۱۶)

۹. فراموشی شهدا

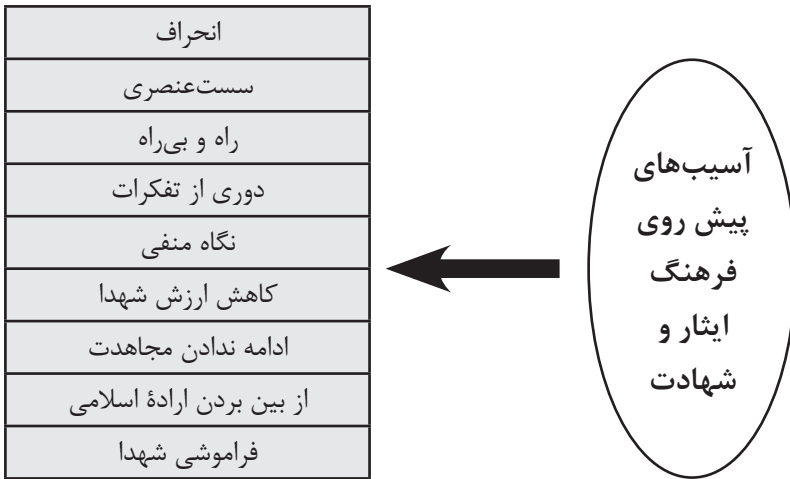
از مهم‌ترین آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت، موضوع فراموشی شهدا و یاد آنهاست که مقام معظم رهبری هم بارها به این آسیب اشاره کرده‌اند: «بعضی‌ها می‌خواهند این را به فراموشی بسپارند؛ همان کسانی که با معارف انقلاب و آرزوهای انقلاب و اهداف انقلاب میانه‌ی خوبی ندارند، با حفظ یاد شهیدان هم سرسازگاری ندارند». (بیانات رهبری، ۹۴/۲/۱۷)

۱۰. کنار گذاشتن تفکرات انقلابی

یکی از محورهایی که روحیه فرهنگ ایثار و شهادت را در جامعه همیشه زنده نگه می‌دارد، روحیات انقلابی است که انقلاب اسلامی ایران را به ثمر نشاند و برای ادامه این روند، باز کلید همان حفظ این روحیه است. آسیبی که ممکن است در این زمینه حاصل شود، این است که روحیه انقلابی در جامعه کم‌رنگ یا به‌کل از فرایند جامعه حذف شود و اینجاست که باید منتظر آسیب پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت بود. مقام معظم رهبری در رابطه با روحیه انقلابی می‌فرماید: «هدف اصلی دشمنان این است که ملت ایران تفکر انقلابی را کنار بگذارد تا قدرت خود را از دست بدهد و در نقشه‌های چند کشور زورگو که خود را جامعه جهانی می‌نامند هضم و محو شود». (بیانات رهبری، ۹۴/۶/۲۵)

ط) راهکارهای صیانت از فرهنگ ایثار و شهادت

در قسمت پیش با استناد به رهنمودهای مقام معظم رهبری به آسیب‌هایی که ممکن است فرهنگ غنی ایثار و شهادت دچار آنها شود، اشاره شد. در این قسمت، راهکارهای صیانت از این فرهنگ غنی نیز با استناد به بیانات مقام معظم رهبری بررسی خواهد شد.

نمودار آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت

۱. مطالعه کتاب در مورد شهدا

از جمله راهکارهایی که فرهنگ ایثار و شهادت را از آسیب‌ها مصون نگه می‌دارد و تقویت می‌کند، مطالعه کتاب در رابطه با شهدا و آشنا شدن جامعه با خاطرات و نحوه روحیات و اخلاقیات آنهاست. مقام معظم رهبری به این موضوع تأکید فراوان کرده، می‌فرماید: «بنده خودم از این کتاب‌ها هر چه دستم برسد می‌خوانم و بهره‌مند می‌شوم؛ حقیقتاً بهره‌مند می‌شوم. انسان لذت می‌برد؛ از لحاظ روحی ابتهاج پیدا می‌کند وقتی این شرح‌حال‌ها را می‌خواند. نگذارید این خط متوقف بشود» (بیانات رهبری، ۸۶/۲/۲۷)

۲. صبر

در آیات فراوانی از قرآن کریم، مؤمنان مجاهد به صبوری توصیه یا به بردباری و صبر توصیف شده‌اند و گاهی نیز در آیات مربوط به جهاد، به شکلی معنادار به صابران وعده‌های نیکو داده شده است (فروغی جهرمی، ۱۳۸۸: ۱۲۸). برای رفع بسیاری از مشکلات و مسائل در جامعه، نیاز به صبر و تحمل است. در واقع؛ کلید گشایش بسیاری از مشکلات، مقوله صبر است. در رابطه با فرهنگ ایثار و شهادت هم همین است؛ مقام معظم رهبری در این رابطه می‌فرماید: «پایه این بنای مستحکم جمهوری اسلامی، همین صبر شما، همین ایمان شما، همین استقامت شماست. این است که جوان‌های امروز ما را با گذشت سی سال از انقلاب

این جور انقلابی بار می‌آورد که شما دارید نمونهٔ جوانان مؤمن و انقلابی را می‌بینید. و اینها همه به برکت اسلام است، به برکت قرآن است». (بیانات رهبری، ۸۸/۳/۳)

۳. اعتقاد به جهاد

یکی دیگر از راهکارهای مقابله با آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت، مقولهٔ اعتقاد به جهاد است. تا وقتی چنین اعتقادی در جامعه حاکم باشد، فرهنگ ایثار و شهادت مصون می‌ماند. رهبری در رابطه با این راهکار می‌فرماید: «یک ملت وقتی معتقد به جهاد شد، در همهٔ میدان‌ها پیشرو است. جهاد فقط تفنگ به دست گرفتن نیست؛ جهاد این است که انسان خود را همیشه در میدان حرکت و مبارزه با مانع‌ها و مانع‌تراش‌ها ببیند، احساس تکلیف کند، احساس تعهد کند؛ این می‌شود جهاد؛ جهاد اسلامی این است. جهاد گاهی با جان است، گاهی با مال است، گاهی با فکر است، گاهی با دادن شعار است، گاهی با حضور در خیابان است، گاهی با حضور در پای صندوق رأی است؛ این می‌شود جهاد فی سبیل‌الله؛ و این است که یک ملت را رشد می‌دهد، طراوت می‌دهد، تازگی می‌دهد، امید می‌دهد و یک ملت پیش‌می‌رود». (بیانات رهبری، ۸۹/۸/۲۶)

۴. تکیه بر اسلام

برای اینکه فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه دچار تحریف و آسیب نشود، نیاز به اسلامی است که فاقد هر گونه انحرافی باشد و در اینجا راهکار تکیه کردن بر اسلام ناب محمدی است. مقام معظم رهبری بارها به این موضوع تأکید کرده، می‌فرماید: «اینکه امام بزرگوار ما در همهٔ اظهاراتش، در همهٔ گفته‌هایش بر روی اسلام تکیه می‌کرد، به خاطر همین حقیقت است. اسلام است که ما را نگه داشت، اسلام است که به ما قوت بخشید، اسلام است که ما را امیدوار به پیروزی کرد و وارد این میدان‌های سخت کرد، اسلام بود که در حملهٔ بیت‌المقدس، آن جوانان غریب، آن نیروهای مسلح فاقد امکانات را آن جور در مقابل دشمن بعثی وادار به استقامت کرد که توانستند او را مفتضح کنند، شکست بدهند، خرمشهر را پس بگیرند، از سرزمین اسلامی او را بیرون کنند این نظام با اسلام به وجود آمد، با اسلام هم زنده خواهد ماند». (بیانات رهبری، ۸۸/۳/۳)

۵. افتخار به شهادت و شهدا

یکی از راهکارها برای مقابله با آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت این است که جامعه به شهادت و شهید افتخار کنند. مقام معظم رهبری در دیدارهایی که با

خانواده‌های شهیدا در مراسم مختلف داشته‌اند، بارها به این موضوع اشاره کرده‌اند. ایشان در یکی از دیدارها فرمودند: «کمتر خانواده شهیدی را من دیده‌ام که به شهادت فرزند خود افتخار نکند، احساس سربلندی نکند؛ هیچ، شاید هرگز خانواده شهیدی را ندیده باشیم. به شهدای خودشان افتخار می‌کنند، حق هم همین است، جای افتخار هم دارد. نه شما، همه ما، همه ملت ایران، همه مسئولین باید به این مردان دلاور، به این جوانان شجاع افتخار کنند». (بیانات رهبری، ۸۸/۳/۳)

۶. یاد شهیدان

مقام معظم رهبری در رابطه با یاد شهیدان می‌فرماید: «یاد شهیدان، باید همیشه در بین ملت ما و جامعه ما زنده بماند. هنوز خیلی حرف‌ها گفته نشده است. خیلی از خاطرات جوانان شما، فرزندان شما هنوز ثبت نشده». (بیانات رهبری، ۸۸/۳/۳)

۷. حفظ خون شهید

مقام معظم رهبری در این رابطه در دیداری که با مردم داشتند فرمودند: «ارزش آن مادران و پدران، آن همسران و فرزندان و بازماندگان که حرمت خون شهیدشان را حفظ کردند و خودشان با صبرشان، باگذشتشان مظهر دیگری شدند از فداکاری در پیشبرد اهداف انقلاب، این است که یکی از مؤثرترین و نقش‌آفرین‌ترین عناصر کشورند». (بیانات رهبری، ۸۶/۲/۲۷)

۸. همت و ورود به میدان‌های خطر

یکی از راهکارها برای آسیب‌زدایی از فرهنگ ایثار و شهادت، بحث ورود در میدان‌های خطر است. مقام معظم رهبری در سخنرانی‌هایی که با مردم داشتند به این مسئله تأکید کرده، می‌فرماید: «یک ملت با آرمان‌های بلند و اهداف مقدس و والا در مقابل جبهه وسیع دشمنی‌های کینه‌توزانه، برای رسیدن به این هدف‌ها و آرمان چه کار باید بکند؟ جز همت، جز عزم راسخ، جز ورود در میدان‌های خطر، جز خطرپذیری و آمادگی برای رویارویی با حوادث، کار دیگری می‌تواند بکند؟» (بیانات رهبری، ۸۶/۲/۲۷)

۹. دوری از غفلت خانواده‌های شهیدا و جانبازان

یکی دیگر از راهکارها برای مصون ماندن فرهنگ ایثار و شهادت از آسیب و تقویت آن این است که خانواده‌های شهیدا از این امر عظیم غفلت نکنند. مقام معظم رهبری در این رابطه، در دیداری که با خانواده شهیدا داشتند فرمودند: «خود خانواده شهیدا؛ جوان‌های شهیدا؛ پسرهایشان، دخترهایشان بایستی پاسداران حقیقی ارزش‌های شهید باشند. امروز

بحمدالله بسیاری از فرزندان شهیدان و جانبازان ما در دانشگاه‌ها، در رتبه‌های علمی یا فارغ‌التحصیل شدند یا در شرف فارغ‌التحصیلی هستند؛ مبدا امواج گوناگون، اینها را از آن ریشه باارزشی که دارند، غافل کند. ریشه آنها همان شهادت است. فرزندان جانباز افتخار کنند به پدران جانبازشان که با جوانی در عین سلامت و تندرستی جسمی به میدان جنگ رفتند و برای خاطر خدا سلامتشان را برای همه عمر - یا چشمش را، یا گوشش را، یا دستش را، یا نخاعش را - از دست داده‌اند. این، افتخار دارد. این حرکت عظیم، بزرگ‌ترین افتخار است.» (بیانات رهبری، ۸۶/۲/۲۷)

۱۰. ادامه دادن راه شهدا

ادامه دادن راه شهدا از دیگر راهکارهایی است که آسیب‌ها را عقیم می‌گذارد و جامعه را با فرهنگ ایثار و شهادت عجین می‌کند. مقام معظم رهبری در خصوص ادامه راه شهدا می‌فرماید: «راه این عزیزان را نه فقط خانواده‌های شهدا، بلکه همه ملت ایران باید ادامه دهند و به‌رغم عاف دشمن این راه ادامه پیدا خواهد کرد. این راه، راه ارزش‌هاست؛ راه تعالی ملت و کشور ایران است؛ راه برافراشتگی پرچم اسلام است.» (بیانات رهبری، ۸۳/۴/۱۶)

۱۱. توجه به پیام شهدا

یکی از کلیدی‌ترین راهکارها برای مصونیت فرهنگ ایثار و شهادت از آفت، این است که به پیام شهدا توجه کنیم و این پیام‌ها را در جامعه به صورت‌های مختلف گسترش دهیم. مقام معظم رهبری در رابطه با پیام شهدا می‌فرماید: «پیام این است که اگر می‌خواهید خدا را از خودتان راضی کنید و وجودتان در راه خدا مفید واقع شود و مقاصد و اهداف عالی ربوبی و الهی درباره عالم آفرینش تحقق پیدا کند، باید خودتان را در مقابل اهداف الهی ندیده بگیرید.» (بیانات رهبری، ۷۶/۲/۱۷)

ی) نتیجه‌گیری

دو محور ایثار و شهادت، از پایه‌های اساسی در فرهنگ اسلامی است. در واقع؛ فرهنگ ایثار و شهادت زمینه‌ساز بقای اسلام و نظام اسلامی است. بر اساس این دو محور است که اسلام روی پایه‌های خود استوار ایستاده و در قبال هر طوفانی مقاومت می‌کند. با نگاهی اجمالی به تاریخ پایداری ملت‌ها، اولین چیزی که مشاهده می‌شود این است که نظام‌هایی که بر دو محور ایثار و شهادت استوار بوده و به نوعی فرهنگ ناب ایثار و

ترسیم شکل راهکارهای صیانت از فرهنگ ایثار و شهادت

شهادت را در جامعه حاکم کرده‌اند، دارای کمترین ناملایمات بوده‌اند و هر جا که ملت‌ها این فرهنگ ناب را فراموش کرده یا در جامعه بهای کمتری به آنها داده‌اند، دچار ذلت و ناملایمات شده‌اند.

شناخت صحیح و کافی درباره ابعاد فرهنگ ایثار و شهادت و اشاعه آن در سطح جامعه، علاوه بر شرایط و فضای مناسب فردی و اجتماعی، نیازمند شناسایی و رفع اصلی‌ترین موانع و عوامل بازدارنده در این ارتباط است؛ یعنی در جامعه ممکن است بنا به دلایلی، فرهنگ ناب ایثار و شهادت دچار آسیب شود یا به نوعی موانعی در برابر آن قرار بگیرد. در این صورت باید به فکر چاره شد و این فرهنگ ناب را از آسیب‌ها مصون نگه داشت. در پژوهش حاضر، نویسنده نخست، الگویی را ترسیم کرده تا بتواند فرایند فرهنگ ایثار و شهادت را بر اساس آن تبیین کند. الگو بیان می‌کند که در اسلام

اصولی داریم با عناوین توحید، معاد و عدل که مؤلفه‌هایی با عنوان ارزش‌های اسلامی از آن سه در جامعه تزریق می‌شود. یکی از فرهنگ‌های ناب حاصل از این مؤلفه‌ها، فرهنگ ایثار و شهادت است که ممکن است به دلیل تحریفات و انحرافات که در قسمت مؤلفه‌ها شکل می‌گیرد، دچار آسیب شود. در اینجا است که متفکران باید برای مصون نگه داشتن فرهنگ ایثار و شهادت از آسیب، راهکار ارائه دهند. بنابر این، اولویت بعدی نویسنده، با استناد به بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، شناسایی و ارائه راهکار برای رفع آسیب‌های تهدیدکننده فرهنگ ناب ایثار و شهادت به منظور مصونیت این فرهنگ در برابر آسیب‌هاست.

منابع

- قرآن کریم.

- ادیبی، اکبر (۱۳۹۰). «انسان رشد یافته در باب جهاد و شهادت». کوثر، ش ۴۱: ۱۴۴-۱۲۶.
- ایزدی، حجت‌الله (۱۳۸۲). «عزت و افتخار حسینی در پرتو جهاد و شهادت». مطالعات راهبردی بسیج، ش ۱۹-۱۸: ۱۲۰-۱۰۳.
- صفری، جلیل (۱۳۸۹). «تأثیر نقش فرهنگ ایثار و شهادت بر ارتقای معنوی بسیجیان». حصون، ش ۲۷.
- عرفانی، نصرالله و صفی‌الله صفایی (۱۳۸۹). «موانع و راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه». مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت. زنجان: دانشگاه زنجان.
- غفاری هاشجین، زاهد و موسی افضلیان سلامی (۱۳۹۰). گفت‌مان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی. تهران: دانشگاه شاهد.
- فروغی جهرمی، محمدقاسم (۱۳۸۸). نگاهی به فرهنگ شهادت. تهران: شاهد.
- فلیک، اووه (۱۳۸۷). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نی.
- فهیمی، محمدصادق (۱۳۸۷). «فرهنگ ایثار و شهادت و شاخص‌های آن». مجموعه مقالات همایش ملی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- مجموعه سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (۱۳۸۰). عطر شهادت. تهران: شاهد.
- نیری، محمدیوسف و سید مهدی خیراندیش (۱۳۸۴). «شهید و شهادت در عرفان اسلامی». فصلنامه علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ش ۴۲: ۳۲-۱۹.
- ولوی، علی‌محمد (۱۳۷۸). شاهدان شهادت. تهران: شاهد.
- هاشمی، سید علی (۱۳۸۹). «راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت». مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت. زنجان: دانشگاه زنجان.
- هاشمی نجف‌آبادی، سید رضا (۱۳۸۸). فرهنگ شهادت. تهران: بنیاد شهید.
- بیانات مقام معظم رهبری برگرفته از تارنمای: www.leader.ir